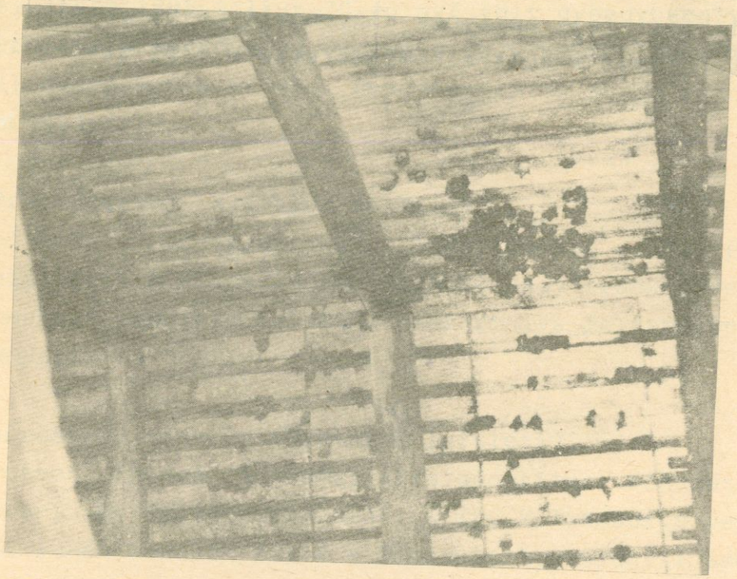

A gesztí denevértelep /Fotó: Endes Melinda/

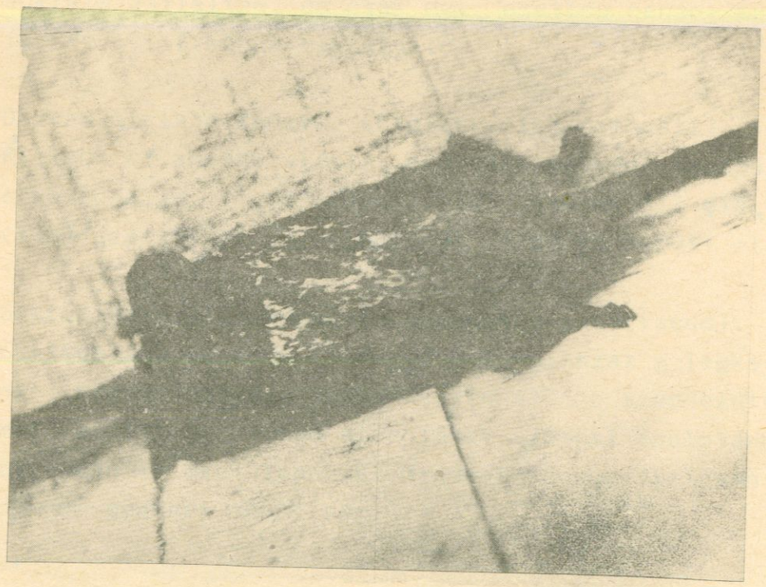

Fehéstorkú denevér Tiszafüreden /Fotó: Endes M./

Molnár Attila, Szilágyi Gábor, Toldi Ottó:

A Bélmegyeri Kutatótábor jelentése - 1986.

1986 július 16 és 25 között szervezett táborunk helyszíne Békés megyében, Bélmegyer falutól északra, Fás-pusztán, a Szolga-erdő nagy tisztásán volt. Önellátó jellegű táborunkat a következő célok vezérelték:

1./ A védetté helyezés alatt álló területen minél teljesebb florisztikai és faunisztikai feltárást végezni. Ehhez nyilvánvalóan kevés egyszeri tábor szervezése.

2./ Az 1./ pontban elvégzett munka alapján az értékesebb, koncentráltabb védelmi munkát igénylő területek behatárolása.

3./ A terepbejárások alkalmával szembetűnő emberi hatások elemzése. A területen később szükséges gazdálkodási formákkal és természetvédelmi kezeléssel kapcsolatos javaslatok megtétele.

Ezek a feladatok olyan viszgálatokat igényeltek, melyeket elsősorban egyes taxonok "specialistái" láthatnak jól el. Ezek figyelembevételével szerveztük táborunkat a Kossuth Lajos Tudományegyetem biológiaszakos hallgatói közül. Szakmai segítségnyújtást az egyetem Biológiai Intézetének tanszékei, társadalmi támogatást a Békés Megyei Tanács V.B. Környezet és Természetvédelmi Titkára, Boross László adtak. Szívességüket ezúton is köszönjük!

Eredményeink tárgyalása taxon szerint vett szekciónként látszik legcélszerűbbnek.

Lychenológiai-bryológiai csoport

A begyűjtött anyag feldolgozása még nem fejeződött be, bár a zuzmók többsége már meghatározott. Néhány meglepetés azonban még várható. Körülbelül 60 epifiton és 10 talajlakó zuzmófaj került begyűjtésre. Összehasonlítva: a Hortobágyon és Újszentmargitai- és az Ohati-erdőkből, valamint Újszentmargita és Nagyiván körüli szikesekről 61 faj ismert (lásd The Flora of

The Hortobágy National Park - 3. Akadémiai Kiadó, 1982).
Az eddig meghatározott epifiton fajok közül legérdekesebb a dél-európai elterjedésű Xantoria aureola. A talajlakók közül említésre méltók a Vésztői Mágor szikes pusztájáról előkerült Cladonia hungarica = (Cladonia magyarica) és a Parmelia pokornyi. Mindkettő a homokmegkötési szukcessziósor pionirja és pannóniai endemizmus. Az erdők xeroterm jellegére utal, hogy - legalábbis ezidáig - Usnea faj nem került elő.
Összehasonlítva a szennyezéseknek és városi klímamódosító hatásnak kitett debreceni Nagyerdővel, megállapítható, hogy légszennyezésre érzékeny fajok Fás-puszta erdeiben még igen nagy borításértékkel fordulnak elő a Nagyerdőhöz képest, s ez arra utal, hogy a területen átvezető aszfaltút nem jelentős légszennyezési forrás.

Botanikai csoport

Cönológiai felvételezések és terepbejárások során meghatározásra került kb. 120 edényes növényfaj. Az összesített tabellák, az életforma- és flóraelem-eloszlások elkészítése után megállapítható, hogy Fás-pusztán a védelemre legérdemesebb társulás a Peucedano-Asteretum punctati sziki erdősztyepptisztás társulása. Elég diffuz eloszlásban a terület szinte valamennyi erdejében előfordulnak, ezidáig összesen 18-at találtunk a néhány négyzetméterestől az 1-2 ha-osig. A jellemző fajok egész sora fennmaradt, a két társulásalkotón kívül pl. a korcs nőszirom (Iris spuria): az ország egyik legjelentősebb állománya élhet itt, az aranyfürt (Aster linosyris): szintén tömeges, különösen a koraőszi aspektusban, leírása mégis új a Tiszántúl déli részéről, a nyúlárnyék (Asparagus officinalis), a bablevelű varjúháj (Sedum maximum), a szálkaperje (Brachypodium pinnatum) stb.
Sajnos két tényező is súlyosan veszélyezteti ezeket a tisztásokat. Az egyik a tervezett turizmus (most jelent meg a környékről túristatérkép). Ez a feltűnő fajok tömeges szedéséhez vezethet, ráadásul a sátorozásra kijelölt hely is az egyik legszebb tisztáson van. Véleményünk szerint a túrizmus itt éppúgy nem kívánatos, mint pl. a hasonló jellegű Újszentmargitai-erdőben.

A másik veszélyeztető forrás a fácántenyésztés. A kiszórt vadtakarmány, az etetőhelyek körül csoportosuló madarak ürüléke olyan N és P terhelést jelent, amit éppen a karakterfajok bírnak legkevésbé elviselni, mivel ezek a legérzékenyebbek (lásd az egyes fajokhoz tartozó T-W-R-N skála N értékei). Az ilyen kezelésű tisztásokról legelőször a korcs nőszirom, majd az aranyfürt tűnik el, még legtovább bírja a sziki kocsord (Peucedanum officinale), ezt megtaláltuk még nitrofrekvens gyomnövényzetben is.
A fentiek figyelembevételével szükséges lenne az intenzív vadgazdálkodást áthelyezni a környék valamely hasonló adottságú területére, pl. Vizesfásra, vagy Vadasmegyerre.
Kevésbé értékesek Fás-puszta erdőállományai. Jelentős részük ültetett, bár akadnak sarjeredetű részek, sőt egy-két igen öreg tölgy és vadkörtefa is található. Kiemelkedő a már védett szürkenyáras. Táborunk újabb bizonyítékot talált ennek ligeterdő-származék (Fraxino pannonicau-Ulmetum) voltára, mégpedig a mocsári páfrányt (Lastrea thelypteris), melyet a Dél-Tiszántúlról kipusztultnak hittek a Vésztő melletti Sziladiláp lecsapolása óta. A védelem alá még csak most kerülő szárazabb (elsősorban Galatello-Quercetum) és nedvesebb (Fraxino pannonicae-Ulmetum) származékok is őrzik még egyes refugium jellegű pontokon az eredeti erdőségek fajait, pl. kontyvirág (Arum alpinum), odvas keltike (Corydalis cava), szeplős szegfű (Dianthus armeria), édeslevelű csüdfű (Astragalus glycyphyllus). A pirosló gólyaorr (Geranium sanguineum) új florisztikai adat a környékről. Amennyiben az erdészeti kezelés természetvédelmi szemléletűvé válna és előtérbe kerülne a sarjaztatásos erdőfelújítás, ezek a fajok velószínűleg jobban elterjednének. Fás-puszta egyik nagy lehetősége az lehet, hogy nagyon kevés beavatkozással rekonstruálható lenne az eredeti erdőssztyepp állapot. Az egyik irányban, a spontán kiligetesedés felé ma is erősen hatnak már folyamatok, ami a tisztások terjeszkedésében, a sikertelen erdőtelepítésekben nyilvánul meg. Sajnos az erdők önfelújító képessége jelenleg csekély. Az erdészeti hatóságnak a természetvédelemmel összefogva közös kutatást kellene indítania e probléma megoldására. Érdemes lenne például kipróbálni maganyag hozását az igen

jól újuló közeli Külső-tölgyesben található famatuzsálemek alól.
Fás-pusztán kívül néhány megfigyelést végeztünk másutt is. Vésztői Mágoron például előkerült a sziki varjúháj (Sedum caespitosum). Országszerte ritka növényfajról van szó!
"Kiszállásunk" volt a híres Nagytatársánci Ősgyepre is. Az ezzel a területtel kapcsolatos észrevételeink a következők. Feltünő nitrofrekvens gyomnövények megjelenése a bekerített terület szélein. Szükségesnek látszik a terület bővítése, különösen a magasabban fekvő szántók irányában. Érdemes lenne a bővítés a sáncárok hosszában is. Ezeken a gyomosodó részeken mechanikus gyomirtással lehetne javítani. A kaszálással kapcsolatos észrevételünk az, hogy nem tartjuk megengedhetőnek az összegereblyézett kazlak területen tartását, mivel ezek helyén gyomosodó vakfoltok maradnak. Valószínüleg nem megfelelő a kaszálás időpontja sem. A túl korai kaszálás lehetetlenné teszi éppen az értékes fajok magkötését.
Ezért táborunk a jövőben szívesen elvállalná a terület kaszálását, esetleg kibővítve a kondorosi kónyazsálya (Salvia nutans) - termőhellyel, valamint a löszgyep növelését mechanikus gyomirtással a Nagytatársáncon.

Odonatológiai csoport

A gyűjtések során 15 faj került elő, ami magas számnak tekinthető, tekintettel a gyűjtés kései idejére, és a viszonylag kevésféle biotópra: Sebes-Körös, Holt-Sebes-Körös, Berettyó-torok, Fás-puszta. Az érdekesebb fajok kiválasztása a Dévai György és munkatársai által kidolgozott gyakorisági skála alapján történt, mely szerint a szitakötőfajok lehetnek igen gyakoriak, gyakoriak, mérsékelten gyakoriak, ritkák és szórványos előfordulásúak. Eszerint 5 faj érdemes említésre:

1./ Gonphus flavipes = Várhelyen, a Sebes-Körös mellett, egyébként Nyugat-Európától az Amurig előforduló "Sybilla" jellegű faunaelem.
A faj Magyarországon ritkának tekinthető.
2./ Orthetrum albistylum = Várhelyen a Sebes-Körös mellett és a Berettyó-torkolatnál. Ponto-mediterrán faj, Magyarországon mérsékelten gyakori.
3./ Crocothemis serpilia = A Berettyó-torkolatnál. Keleti mediterrán faunaelem, összefüggő elterjedési területe Kis-ázsiától Indiáig húzódik. Magyarországon mérsékelten gyakori.
4./ Anax imperator = Holt-Sebes-Körösnél. Közép-Európában, Dél-Európában és Észak-Afrikában fordul elő.
Magyarországon mérsékelten gyakori.
5./ Sympetrum pedemontanum = A Berettyó-torkolatnál. Nyugat-szibériai faunaelem, nálunk szórványos.

E felsorolás alapján a legjobb területnek a Berettyó-torkolat tűnik. Ezért a többi csoport is vizsgálni fogja a jövőben, és amennyiben érdekes fajok kerülnek elő más taxonokból is, javasoljuk a terület fokozott védelmét.

Madártani csoport

70 madárfajt figyeltek meg. Sok feladat maradt a jövőre nézve, például a parlagi-erdei gémtelep vizsgálata, a "költésgyanús" fajok fészkeinek megtalálása stb. Néhány olyan dolog, amit fontosabbnak vehetünk.
Valószínűleg a Fokközi-erdőben kékvércse (Falco vespertinus) telep van, fő táplálkozási területük a Vésztői Mágor szikes pusztája. A rozsdás csaláncsúcs (Saxicola rubeter) megtalálása a Bélmegyertől Mezőberény felé vezető földúton költését lehetőségként fölveti.
A citromsármány (Emberiza citrinella) figyelemreméltóan gyakori Fás-puszta bokros helyein.
A fekete harkály (Dryocopus martius) fészkelési lehetősége már áprilisban fölmerült. Nyáron bebizonyosodott, hogy 2, vagy 3 pár otthona a védett szürkenyáras.
Néhány madárfaj megfigyelése lehet egyszerű nyári kóborlás, de utalhat a közeli Köröszugi-erdő fészkelő faunájára. Ilyenek például a darázsölyv (Pernis apivorus), melynek egy példányát Fás-pusztán láttuk. A másik ilyen faj a kék galamb (Columba oenas), Mágorpusztán figyeltük meg egy csapatát.

A csoportok munkájának összegzéseként megállapítható, hogy az egyes csoportok kevés eredmény mellett jóval több kérdőjel birtokába jutottak. Érzésünk szerint a tavalyi ismeretek alapján végzendő munka már jóval több konkrét eredményt hozna, sőt megkezdődhetnének bizonyos aktív természetvédelemmel kapcsolatos munkálatok is.

- . -

Ecsedi Zoltán, Sebők Zoltán, Szondi László:

Ragadozómadár költések Balmazújváros környékén

Megfigyeléseinket 1986 április 1-től december 31-ig végeztük. Kutatóterületünk legnagyobb része mezőgazdasági földekkel (Bakóc, Paprét, Hort, Mély-kút), ültetett fasorokkal, szárnyékerdőkkel szabdalt szikes puszta. A két halastó (Virágoskúti, Kónyai) tovább gyarapítja az élőhelyek számát.

Héja (Accipiter gentilis). A Papréten 1983-ban egy sűrű mezővédő erdősávban röptetett sikeresen három fiókát. 1984-ben a zavarás miatt a pár nem költött itt. 1986-ban a Horthoz tartozó Dobi erdőben kellett négy, már tollasodó fiókát átmenteni más fészkekbe a kilövés veszélye miatt, miután fácántelep létesült a közelben, s a vadőrök az előző évben már itt egy költőpárt elpusztítottak.
Tavasszal egy váltó és egy kilőtt fészek is előkerült.
Ez az erdő egyébként a környék legnagyobb, ültetett erdeje.
Jellemző fafajai a magas kőris és a kocsányos tölgy.
Szikes puszta, valamint mezőgazdasági területek övezik.

1986-ban a HNP Darassa-pusztai részén, mezővédő erdősávban is sikeresen költött egy pár tölgyfán (Bodnár Mihály közlése).

Egerészölyv (Buteo buteo). E faj költését Balmazújváros környékén már régóta gyanítottuk. 1986-ban két helyen is láttuk költési időben az öreg madarakat. Kőudvaron agrárterület és szikes puszta találkozásán ültetett széles, elegyes erdőben, tölgyön épült, megnagyobbított szarkafészket találtunk, s ürgével beszálló madarat is megfigyelhettünk itt. Az egyik példány a közelben álló gémeskúton éjszakázott rendszeresen. Emellett a Dobi-erdőben is észleltünk egerészölyveket.

A bizonyító fészek a Darassa-pusztán került elő.
Egy szárnyékerdőben található vetési varjú telep szélső fészkében költött a faj. Az egyik ellenőrzéskor a tojások összetörve a földön feküdtek. (Bodnár Mihály közlése)

Kabasólyom (Falco subbuteo). Megfigyeléseink alapján ebben az évben három pár költött határunkban, bár csak egynek